

Epidemiologija HIV infekcije i AIDS-a u Hrvatskoj

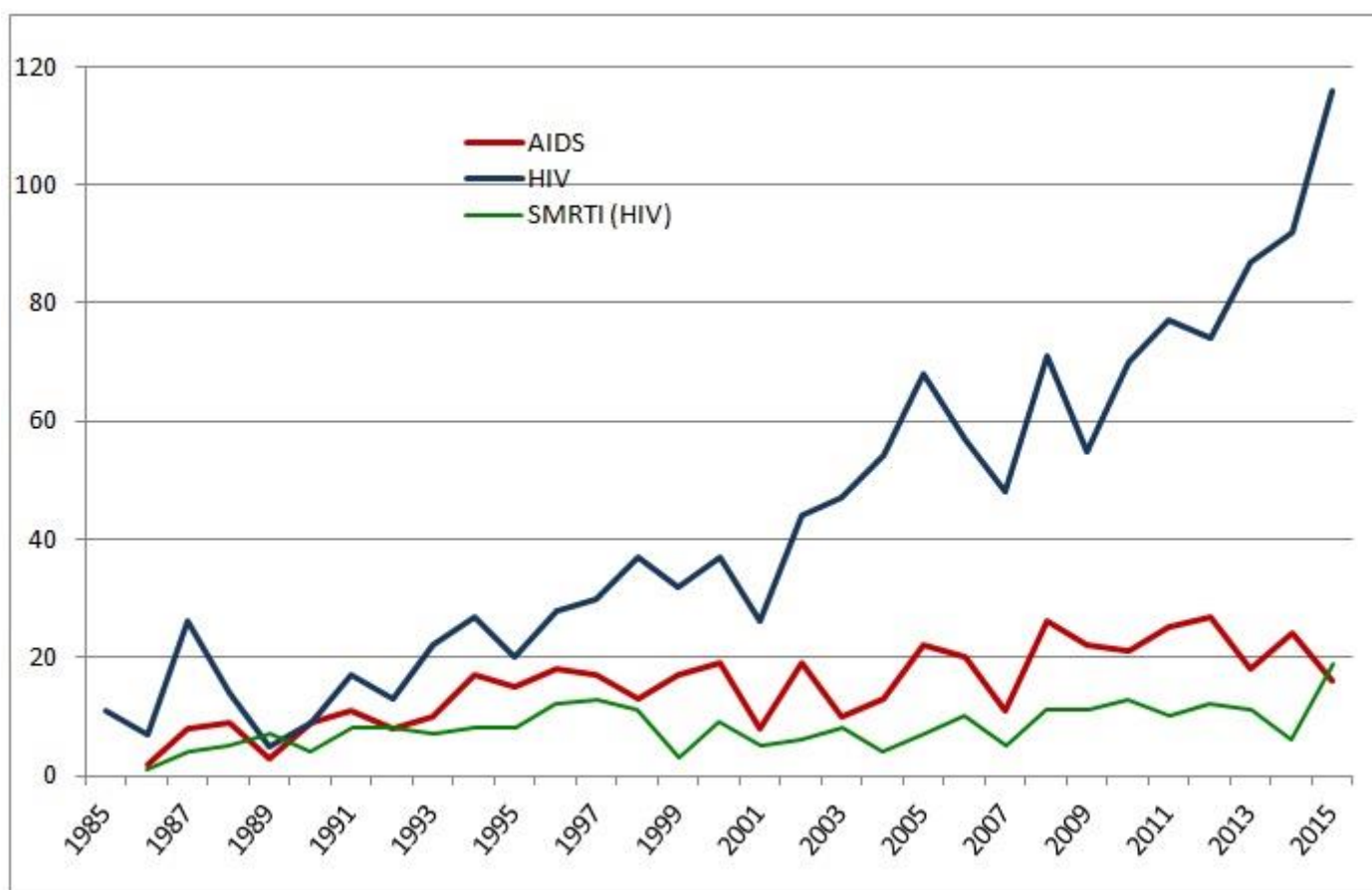
Služba za epidemiologiju
Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Zagreb, 01. svibanj 2016.

Prema podacima Registra za HIV/AIDS, u razdoblju od 1985. godine, kada su zabilježeni prvi slučajevi zaraze HIV-om u Hrvatskoj, do kraja 2015. godine evidentirano je ukupno 1 321 osoba kojima je dijagnosticirana HIV infekcija, od čega ih je 458 (35 %) oboljelo od AIDS-a. U istom je razdoblju umrlo 246 osoba zaraženih HIV-om, od čega 201 (82 %) od AIDS-a.

U 2015. godini je evidentirano 116 novih dijagnoza HIV/AIDS-a, što je za 24 više nego u 2014. godini (2014:92). Od 116 osoba zaraženih HIV-om, bilo je 16 oboljelih od AIDS-a, za 8 manje nego 2014. godine (2014:24). Od posljedica AIDS-a umrlo je 16 osoba, što je za 11 više nego 2014. godine (2014:5).

Slika 1. Broj prijava zaraze HIV-om, AIDS-a i smrti od HIV/AIDS-a u Hrvatskoj po godinama, za razdoblje 1985-2015. godine

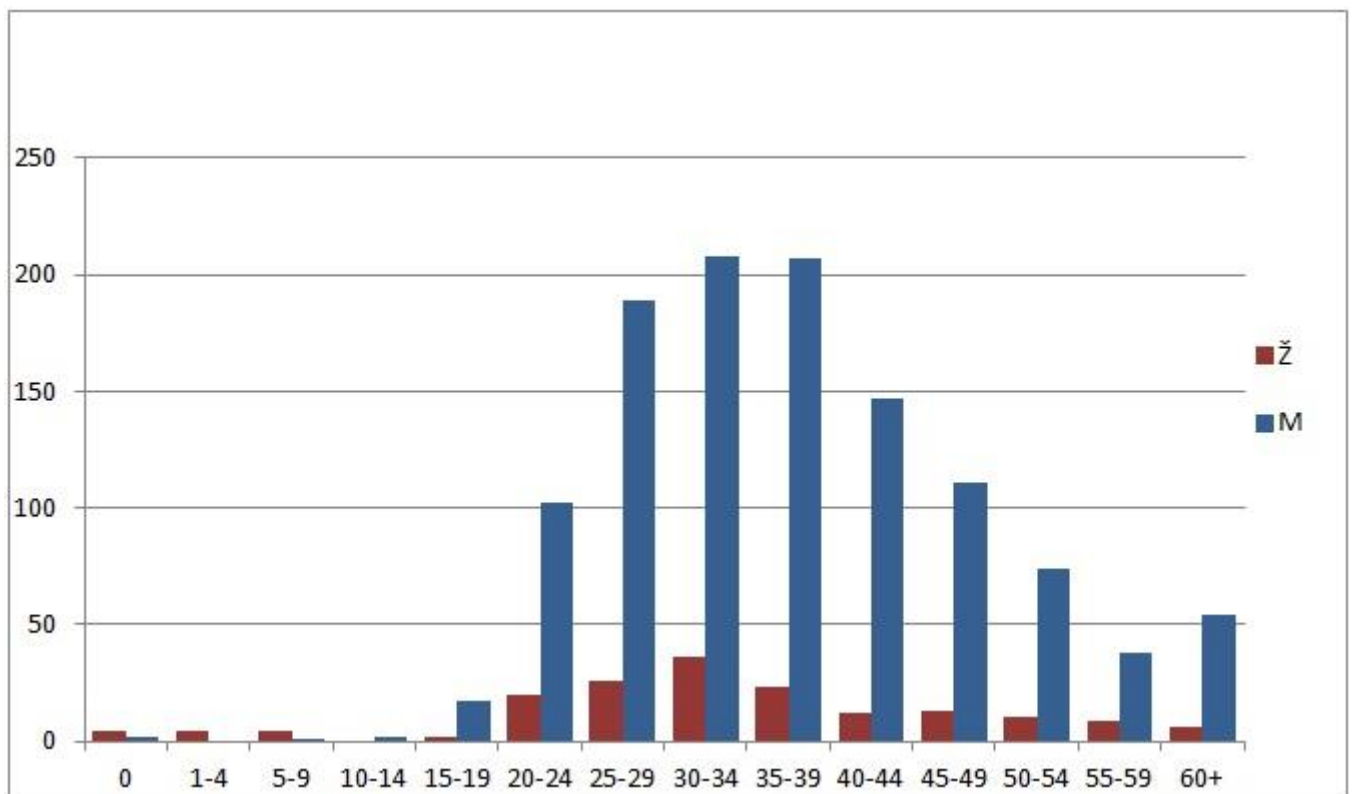
Posljednjih pet godina u Hrvatskoj se prosječno godišnje bilježilo oko 90 slučajeva infekcije HIV-om (raspon od 77 do 116), što čini stopu od 21 na milijun stanovnika (2,1/100.000), čime se Hrvatska i dalje svrstava među zemlje s niskom učestalošću HIV infekcije (59/1 milijun je opća stopa za zemlje EU/EEA u 2014.).

Godišnji broj prijava slučajeva oboljenja i smrti od AIDS-a je razmjerno nizak, stabilan i u blagom padu, najvećim dijelom zahvaljujući antiretrovirusnoj terapiji koja je u Hrvatskoj od 1997./1998. godine dostupna i besplatna za pacijente (troškove pokriva Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje). Liječenje zaraze HIV-om u Hrvatskoj je prema parametrima preživljenja i zadržavanja u skrbi dobro i uspješno, čime se poboljšava prognoza i kvaliteta života oboljelih te pomaže u sprečavanju prijenosa HIV infekcije na druge ljude.

Posljednjih godina broj novootkrivenih slučajeva HIV infekcije pokazuje blagi trend porasta, što se dijelom može objasniti djelovanjem centara za dobrovoljno, besplatno i anonimno savjetovanje i testiranje (HIV savjetovališta) u osam gradova u Hrvatskoj, koje je utjecalo na veći obuhvat testiranjima na HIV i aktivnostima testiranja u zajednici. (Slika 1.)

Od ukupnog broja svih slučajeva zaraze HIV-om (kumulativ), 87 % (1152) su muškarci, a 13 % (169) žene. Od ukupnog broja HIV/AIDS slučajeva najveći broj zaraza HIV-om (52%) dijagnosticira se u dobnim skupinama 25-39 godina. (Slika 2.)

Slika 2. Dobna raspodjela slučajeva HIV-a/AIDS-a u vrijeme dijagnosticiranja HIV infekcije u Hrvatskoj u razdoblju 1985.-2015. godine (kumulativ)

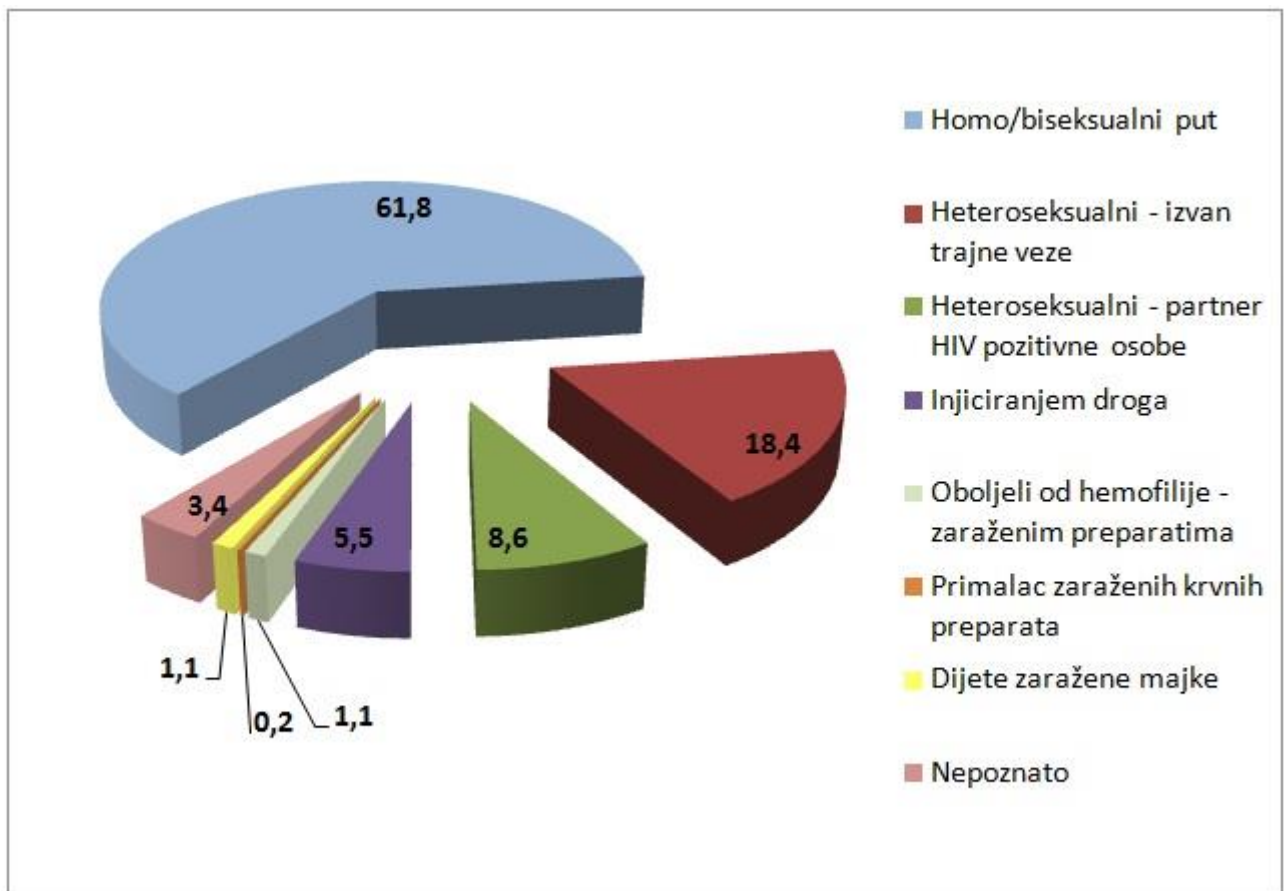

Za ukupno 1 321 zabilježen slučaj HIV-a / AIDS-a na slici 2 prikazana je raspodjela prema vjerojatnom putu prijenosa, koja pokazuje da se najveći broj oboljelih zarazio nezaštićenim spolnim odnosom (88,8 %). Najzastupljeniji su slučajevi homoseksualnog puta prijenosa (61,8 %), dok je drugi najčešći put prijenosa heteroseksualni (27 %). Među slučajevima heteroseksualnog puta prijenosa je nešto više od dvije trećine (68,2 %) slučajeva bilo kod osoba s visoko rizičnim spolnim ponašanjima – veći broj i učestalo mijenjanje spolnih partnera/ica, kupovanje ili prodavanje seksualnih usluga, nezaštićeni spolni odnosi u zemljama s visokom učestalošću HIV-a, a oko jedne trećine (31,7 %) među stalnim

partnerima/icama osoba s HIV infekcijom. Udio zaraženih putem injektiranja droga je 5,5 %. Vertikalni prijenos (sa zaražene majke na dijete) čini 1,1 %, a primanje zaraženih krvnih preparata 0,2 % od ukupnog broja registriranih slučajeva zaraze HIV-om. U 3,4 % slučajeva nije bilo moguće saznati put prijenosa. (Slika 3)

Od 116 prijavi HIV/AIDS slučajeva u 2015. godini, kod 96 (83 %) je vjerojatni put prijenosa bio muški homoseksualni odnos (u 2014:80 od 92), kod 12 (10 %) heteroseksualni odnos (u 2014:11 od 92), u 2 slučaja (1,7 %) ubrizgavanje droga, a u 6 slučajeva put prijenosa nije bio poznat.

Slika 3. Distribucija zaraženih HIV-om (1985.-2015.) prema vjerojatnom putu prijenosa infekcije (N= 1 321)

Postotak prijenosa HIV infekcije putem injektiranja droga (korištenje tuđeg, nesterilnog pribora za ubrizgavanje droga) posljednjih desetak godina pokazuje stacionarno stanje. Prema podacima epidemioloških istraživanja, godišnjeg izvještaja laboratorija i Registra osoba liječenih zbog zlorabe psihoaktivnih droga, prevalencija HIV infekcije u grupi opijatskih ovisnika je već dulji niz godina niskih vrijednosti i stabilnog trenda, manja od 1 %, što je znatno više nego se procjenjuje za opću populaciju, ali ipak zadovoljavajuće u usporedbi s mnogim drugim europskim zemljama. Mjere zdravstvenog odgoja u ovoj populaciji, uz savjetovani rad i programe zamjene igala i šprica (vanjski rad, programi smanjenja štete), kao i ukupna preventivna djelatnost koja se provodi prema Nacionalnom programu za prevenciju HIV-a/AIDS-a i Nacionalnoj strategiji suzbijanja zlorabe droga, doprinijeli su ovako povoljnoj epidemiološkoj situaciji u ovoj skupini.

U 2015. godini nema novozaraženih primalaca krvnih preparata, a u 30 godina praćenja HIV-a/AIDS-a u Hrvatskoj, samo su dvije osobe HIV infekciju dobile transfuzijom zaražene krvi. Mjere zaštite od infekcija u zdravstvenim ustanovama koje se kontinuirano provode u zemlji, uz nadzor nad krvi i krvnim preparatima i lijekovima, nisku učestalost HIV infekcije u općoj populaciji te načelo samodostatnosti i dobrovoljnog davalaštva krvi zaslužni su za iznimno nizak rizik od HIV infekcije u zdravstvenom sustavu.

U razdoblju od 1985.-2015. godine ukupno je registrirano 14 djece koja su HIV infekciju dobila od zaraženih majki. Ovaj mali rizik prijenosa HIV-a sa zaražene majke na dijete u Hrvatskoj je prvenstveno vezan uz nisku učestalost HIV infekcije u općoj populaciji, a posebno uz nisku učestalost HIV infekcije u žena. Taj je niski rizik dodatno znatno smanjen mogućnošću primjene preventivne terapije i ostalih medicinskih postupaka kod trudnica pozitivnih na HIV i novorođenčadi.

Posljednjih godina bilježi se porast udjela muškaraca koji imaju spolne odnose s muškarcima (MSM) u ukupnom broju osoba zaraženih HIV-om (2011.:52 %; 2012.:55 %; 2013.:56 %; 2014.:59 % 2015.:62 %), kao i porast udjela MSM skupine u novodijagnosticiranim HIV infekcijama (2011.:62%; 2012.:87 %; 2013.:82 %; 2014.:87 %; 2015.:83 %). Heteroseksualni, vertikalni (s majke na dijete) i prijenos injektiranjem droga posljednjih godina pokazuju stabilan ili padajući trend. Trend povećanja prijenosa HIV infekcije u populaciji MSM-a zabilježen je i u velikoj većini zemljama EU/EEA, pa se u toj populaciji bilježi porast broja HIV infekcija veći od 30 % u odnosu na 2004. godinu.

HIV/AIDS u Europi i svijetu

U svijetu je, prema procjenama Svjetske zdravstvene organizacija (SZO) i Zajedničkog programa UN za borbu protiv HIV-a/AIDS-a (UNAIDS), 2014. godine bilo oko 37 milijuna ljudi zaraženo HIV-om (17 milijuna žena, 20 milijuna muškaraca), od čega su oko 2 milijuna bili novi slučajevi HIV infekcije. Na globalnoj se razini broj novih HIV infekcija smanjio za 35 % u odnosu na 2000. godinu, a broj smrti uzrokovanih AIDS-om smanjio se za 42 % u odnosu na 2005. godinu, kada je zabilježen najveći broj smrti od te bolesti.

Prema najnovijim podacima Europskog centra za prevenciju i kontrolu bolesti (ECDC) i Europskog regionalnog ureda SZO-a, 2014. godine je zabilježeno gotovo 142 000 osoba s HIV infekcijom (od čega 85 000 u Rusiji), što je najveći broj evidentiranih novih slučajeva u jednoj godini od početka praćenja 1980-ih. Taj je porast uzrokovan porastom broja slučajeva HIV infekcije u istočnoj Europi, gdje je broj prijavi novih HIV infekcija porastao za više od dva puta u zadnjem desetljeću (najveći udio je heteroseksualni put prijenosa s udjelom od 66 %, a prijenos injektiranjem droga je i dalje značajan, s udjelom od 28 % među svim slučajevima). Ovo predstavlja značajan porast i veliki izazov za zdravstvene sustave, posebno za zemlje s najvećim opterećenjem ove bolesti.

U 2014. godini je iz 31 zemlje Europske Unije (EU/EEA) prijavljeno 29 992 slučaja HIV infekcije, što čini opću stopu od 5,9 na 100.000 stanovnika. Najviše stope slučajeva HIV infekcije registrirane su u Estoniji (22,1/100 000), Latviji (17,3/100 000) i Luksemburgu (12,6/100 000), a najniže u Slovačkoj (1,6/100 000), Hrvatskoj (2,2/100 000) i Češkoj (2,2/100 000). Stope novih slučajeva HIV infekcije su u odnosu na 2005. godinu porasle više od dva puta u pet zemalja EU/EEA (Bugarska, Češka, Mađarska, Malta i Slovačka), a u Poljskoj je zabilježeno povećanje od 50 %. Stope novih slučajeva smanjile su se u jedanaest zemalja, od čega je smanjenje veće od 25% zabilježeno u Austriji, Estoniji, Francuskoj,

Nizozemskoj, Portugalu i Velikoj Britaniji. No, epidemiološka je situacija u zemljama EU/EEA tijekom zadnjeg desetljeća uglavnom nepromijenjena.

Među svim zabilježenim prijavama HIV infekcije u EU/EEA, prema putu prijenosa najveći udio čini populacija muškaraca koji imaju spolne odnose s drugim muškarcima (MSM), s udjelom od 42 %. Trendovi prema putu prijenosa pokazuju porast broja u MSM populaciji u EU/EEA kao cjelini (porast od 33 % u odnosu na 2004. god.), s kontinuiranim porastom u zadnjem desetljeću u svim, osim u šest zemlja EU/EEA. Više od jedne trećine slučajeva HIV-a (37 %) čine osobe koje dolaze iz druge zemlje. (Izvor: ECDC HIV/AIDS u Europi 2014., međunarodni izvještaj, ECDC/WHO).

Prevalencija HIV infekcije

Hrvatska je zemlja niske prevalencije HIV infekcije: manje od 0,1 % stanovnika ima protutijela na HIV (seroprevalencija protutijela na HIV kod osoba koje prvi put dobrovoljno doniraju krv u Hrvatskoj je u razdoblju 1998.-2013. god. iznosila od 0,00 do 0,014 %, HZTM). Neke skupine stanovništva imaju znatno višu prevalenciju HIV protutijela: muškarci koji imaju spolne odnose s muškarcima (MSM), osobe koje ubrizgavaju droge, osobe koje često mijenjaju partnere. Procjene prevalencije HIV infekcije prema podacima seroepidemioloških istraživanja među MSM iznose između 2,8 % i 4,5 %. (Božičević, et al. Prevalence of HIV and sexually transmitted infections and patterns of recent HIV testing among men who have sex with men in Zagreb, Croatia, Sex Transm Infect., 2012., Druga generacija praćenja HIV infekcije i AIDS-a u Republici Hrvatskoj, HZJZ, 2006.)

Testiranja na HIV infekciju

Izvještaj laboratorija o testiranjima na HIV

Praćenje proširenosti HIV infekcije među stanovništvom putem godišnjih izvještaja laboratorija u Hrvatskoj (zbirni, anonimni, bez isključivanja eventualnih duplikata i uključujući i pacijente koji su od prije poznati kao pozitivni na HIV) o rezultatima obavljenih testiranja na HIV protutijela (oboljeli od HIV-a/AIDS-a uključeni), pokazuje niske opće postotke uzoraka pozitivnih na HIV (podaci iz 27 laboratorija, uključujući i testiranja brzim testovima koje radi Hrvatski Crveni križ). U 2015. god. je testirano 213 197 uzoraka krvi, od čega je registriran 214 nalaz pozitivan na HIV ili 0,1 %, što ne odstupa značajnije od prošle godine. Od ukupno 353 testiranih osoba koje ubrizgavaju drogu, nije registriran niti jedan nalaz pozitivan na HIV, što je na razini prošle godine. Prema podacima Hrvatskog zavoda za transfuzijsku medicinu, među ukupno testiranim dozama krvi svih dobrovoljnih davatelja krvi (195 534) u 2015. god., učestalost potvrđenih pozitivnih uzoraka i dalje je niska (0,002 %) te nema značajnih promjena u trendu u odnosu na prethodne godine.

[Izvještaj o dobrovoljnom savjetovanju i testiranju na HIV \(pdf.\)](#)

Strategija prevencije

U Hrvatskoj se HIV/AIDS 30 godina od pojave prvih slučajeva (1985. g.) zadržava na niskoj razini, jednoj od najnižih u Europi, zahvaljujući kontinuiranoj i sustavnoj primjeni cijelog skupa mjera prevencije, dijagnostike i liječenja, od nadzora nad pripravcima iz ljudske krvi do zdravstvenog odgoja i prosvjećivanja, koje se kod nas provode još od vremena prije pojave

prvih slučajeva tj. od 1983. godine, a koje su sastavnice Nacionalnog programa za prevenciju HIV-a/AIDS-a, koji se u Hrvatskoj donosi od 1993. godine (trenutno je novi Nacionalni program za prevenciju HIV-a/AIDS-a za razdoblje 2016.-2020. u postupku donošenja). Iako se Hrvatska svrstava među zemlje niske učestalosti HIV infekcije (godišnje oko 21 novooboljelih od zaraze HIV-om na milijun stanovnika), HIV/AIDS je bolest od javnozdravstvenog interesa. Mjere sprečavanja i suzbijanja HIV-a/AIDS-a te ostalih krvlju i spolno prenosivih bolesti provode se prema Hrvatskom nacionalnom programu prevencije HIV-a/AIDS-a i Programu mjera zdravstvene zaštite u kojem zajedničkim radom sudjeluju zdravstvene službe, mnogobrojni stručnjaci izvan zdravstva, kao i nevladine udruge. U okviru mjera prevencije HIV-a/AIDS-a prikupljaju se podaci o broju oboljelih i umrlih od HIV-a/AIDS-a, analizira epidemiološka situacija u zemlji, provodi nadzor nad krvlju, imunobiološkim lijekovima i bolničkim infekcijama, dijagnosticiranje i liječenje oboljelih te edukacija i podizanje svjesnosti čitavog stanovništva, posebice mladih i skupina izloženih povećanom riziku za HIV infekciju. Važan temelj svih mjera prevencije su edukacija i informiranje, usvajanje odgovornog ponašanja (odgovorno spolno ponašanje, nekorištenje droga i drugih psihoaktivnih sredstava, uporaba sterilnog pribora za injektiranje droga i dr.) i rano otkrivanje HIV infekcije. Centri za dobrovoljno savjetovanje i testiranje na HIV su, kao mjesta primarne i sekundarne prevencije HIV infekcije, važan dio javnozdravstvene zaštite (edukacija o odgovornom spolnom ponašanju, individualni plan redukcije rizika, testiranje na HIV koje omogućuje rano otkrivanje i uspješnije liječenje, čime se sprečava ili smanjuje razvoj komplikacija bolesti i poboljšava životna prognoza zaražene osobe te sprečava prijenos infekcije na druge ljude) i jedan od ciljeva Nacionalnog programa za prevenciju HIV/AIDS-a. Sve aktivnosti i mjere provode se da se održi ova relativno povoljna epidemiološka situacija, smanji broj novooboljelih od HIV-a/AIDS-a u budućnosti te unaprijedi skrb za zaražene osobe i osobe izložene povećanom riziku od infekcije. Na temelju epidemiološkog kretanja HIV-a/AIDS-a, nužno je i dalje provoditi sve mjere suzbijanja i sprečavanja ove infekcije, te intenzivirati ciljane mjere prevencije usmjerene prema populaciji muškaraca koji imaju spolne odnose s muškarcima.